

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2022-6/3

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2022

Бош муҳаррир:*Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.***Бош муҳаррир ўринбосари:***Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.***Таҳрир ҳайати:**

<i>Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.</i>	<i>Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.</i>
<i>Абдуллаев Баҳром Исмоилович, ф-м.ф.д.</i>	<i>Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.</i>
<i>Абдуллаев Рашид Бабажонович, тиб.ф.д., проф.</i>	<i>Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.</i>
<i>Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович, т.ф.д., проф.</i>	<i>Сапарбаева Гуландам Машариповна, ф.ф.ф.д.</i>
<i>Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.</i>	<i>Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.</i>
<i>Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.</i>	<i>Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.</i>
<i>Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф.</i>	<i>Сотилов Гойитназар, к.х.ф.д., проф.</i>
<i>Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.</i>	<i>Тожибаев Комилжон Шаробитдинович, б.ф.д., академик</i>
<i>Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.</i>	<i>Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.</i>
<i>Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., проф.</i>	<i>Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.</i>
<i>Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.</i>	<i>Ҷўнонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.</i>
<i>Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.</i>	<i>Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.</i>
<i>Дўсчанов Бахтиёр, тиб.ф.д., проф.</i>	<i>Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.</i>
<i>Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.</i>	<i>Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.</i>
<i>Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.</i>	<i>Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.</i>
<i>Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.</i>	<i>Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.</i>
<i>Қутлиев Учқун Отабоевич, ф-м.ф.д.</i>	<i>Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.</i>
<i>Ламерс Жон, к.х.ф.д., проф.</i>	<i>Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.</i>
<i>Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.</i>	<i>Худайберганаева Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д., проф.</i>
<i>Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.</i>	
<i>Пазилев Абдуваеит, б.ф.д., проф.</i>	
<i>Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.</i>	
<i>Рашидов Негмурод Элмуродович, б.ф.н., доц.</i>	
<i>Рўзиев Рашид Юсупович, тиб.ф.д., проф.</i>	

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№6/3 (90), Хоразм Маъмун академияси, 2022 й. – 209 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Abdujabbarova F. Togʻay Murod asarlari tilida qoʻllanilgan metaforalar semantikasi	5
Abdirahimova G. Frazelogizmlar tasnifiga doir	7
Abdurasulova N. Remark va Nabi Jaloliddin asarlarida urush mavzusi tasviri	9
Amirova Z.O. “Heart” va “yurak” konseptlarining kognitiv va lingva-kulturologik xususiyatlari	10
Atadjanova S.R. The role of cognitive and linguistic factors in improving reading comprehension on the base of illustrated texts	12
Ashirmatova M.J. Agrar sohasi terminologik tizimining rus tilidagi antonimiyasi	14
Ashurova Sh. Sodda gap shaklining ikkinchi darajali boʻlak uyushib kelishiga koʻra kengayishi	16
Bahodirova G.B. Davlat tilini rivojlantirishda sohaviy leksikaning oʻrni	18
Baxranova D.U. Koreys va oʻzbek tillarida maʼno koʻchish hodisasining oʻxshash va farqli tomonlari	20
Baxronova M.A. Edgar Allan Po hikoyalarida ruhiy kasalliklar	23
Baxranova M.R., Yandasheva T. Shavkat Rahmon ijodida “Inson” konseptining ifodalanishi	25
Bazarova Sh.Sh. Janubiy Koreya feministik adabiyotining xususiyatlari	27
Eshquvvatova G.N. Oʻzbek internet matnida janr turlari	31
Djalilova D.Z. Ahmad Yassaviy hikmatlarida paygʻambarlar obrazi	35
Gulimmetova S. Abduqayum Yoʻldoshev qissalarida muhabbat manzaralari	37
Hamdamov U. Oybekning simvolistik sheʼrlari xususida	39
Ibodullayev S.R. Til masalalarining hukukey taʼxiliiga doir ayrim mulohazalar	41
Ismoilov M.I. Synthesis of the etosphere and nosphere - a new qualitative stage of morality	44
Ismoilova M.Q., Nuftillayev B.U. Comprehensive paradigm of literary text analysis linguistics and adaptation to the learning process	46
Khujamberdieva G. Phraseological units with toponymic component in uzbek-english languages	48
Maxmudjonzoda Z.D., Maxmidjonov Sh.D. Ideallikdan tubanlikkacha	49
Mansurova N.A. Marketing va menejment sohasida qoʻllanadigan oʻzbek tilidagi iqtisodiy terminlarining vujudga kelishi va bosqichlari	51
Matnazarov M.M. Oʻzbek tilshunosligida toponimika va urbanonimlarning oʻrganilishi	53
Mahmudova N. Soʻz tarkibidagi morfemalarning sintaktik aloqalari	56
Mirjalilova M.J. Tabiat hodisalari komponentiga ega frazeologik birliklarning stilistik xususiyatlari	57
Nabiyeva I.M. Alber Kamyu va Isajon Sulton asarlarida ijtimoiy hayot va inson konsepsiyasi	59
Olimova D.Z. About the mechanisms that provide understanding of the original text while speaking text in target language	61
Otamuratova M. Xosiyat Rustamova – koʻngli osmonlarga intiq shoira	63
Polvanova N.M. Oʻzbek va ingliz tillarida qoʻshma soʻzlarning yasalishi, oʻxshash va farqli tomonlari	65
Pulatova S.Sh. Somerset Moemning “Oy va sariq chaqa” asarida bosh qahramonning sanʼat yoʻlidagi fidoiyligi tasviri	67
Qoʻziyoyeva G.S. Qadimgi turkiy tilda koʻplik qoʻshimchalarining ifodalanish	70
Radjapova N.M., Jumanioyova Sh.Z. Muloqotdagi akt tiplari	72
Rajabboyeva F.R., Bekchonova H.D. Parameters of social linguistic research social linguistic research	74
Rajabov A.U., Jalilova L.J. The depiction of the teenagers’ social life in “Harry Potter”	77
Rajabov A.U., Jalilova L.J. The role of psychologism in the development of a literary genre	80
Sabirova D.D., Sultanova D.A. The concept of pronunciation style in modern linguistics	83
Saparova M.R. Xolid Husayniyning “Ming quyosh shu’lasi” (A thousand splendid suns) asarida qoʻllanilgan yuklamalarning oʻzbek va ingliz tillaridagi leksik-semantik va grammatik xususiyatlari	86
Toshquvatova M.A. Art of the chapter dedicated to the heritage of Alisher Navoi in the epic “Khamza”	88
Turdiyeva G.A. Oʻzbek tilshunosligida his-hayajonni ifodalovchi til birliklarining oʻrganilishi	91
Tursunov M., Ubaydullayeva M. Ingliz va oʻzbek tillarida mubolagʻaga asoslangan baʼzi bir frazeologik birliklarning lingvokognitiv tahlili	93
Xamidova T.R. Chet til darslarida qishloq xoʻjaligi terminologiyalarning morfologik xususiyatlari	97
Xudoyberganov Y.I., Xoʻjayeva Z.X., Qodirova X.B. Fransuz tilidagi zoonim komponentli frazeologik birliklarning strukturaviy tahlili	99
Yakubova M.K. Sociolinguistic significance of variability in language	102
Yuldasheva F.E. Expressions of linguistic politeness	103
Абдуллаева Н.Н. Пословица как жанр дискурса	105
Абдурахмонов А.А. Рангнинг насрий матндаги ижодий ғояни йўналтирувчи жиҳати	107
Абидова А. Инсон рухий ҳолатини ифодаловчи сифатлар	109
Авезова Г.С. Х.Дўстмуҳаммад “Бозор” романида қаҳрамонлараро муносабат	112
Авлаева С.Б. Неологизмларнинг пайдо бўлиш омиллари	114
Аззамов Ю.Р. Гастрономик дискурснинг лингвомаданий хусусиятлари (таржима аспектида)	116
Алимов Т.А. Абдулла Қодирийнинг ўткан кунлар романи таржимасида категоризация аспектининг ўзига хос хусусиятлари	121

b) Beriladigan xujjat, jarima kabilarni olmoq, masalan, 입학 원서를 받다. Oqishga kirganligi haqidagi xujjatni olmoq, sekmey olmoq. Jarima olmoq.

d) Maqto'v va baho olmoq, o'qituvchiga qimmat berildi. O'qituvchidan maqto'v eshitdim, koreys kino shuhrat qozondi.

e) Harakat, ruhiy ta'sirga yo'liqmoq, duch kelmoq, jazo olmoq, jinoyat qilmoq, uyda erkato'v bo'lmoq, baho olmoq, jinoyat qilmoq. Davolanmoq, shifokorga murojaat qilmoq. O'qituvchidan ta'lim olmoq.

f) Baho va unvon kabilarga erishmoq, masalan, suhbat shayxona 100 ball oldim, baxs darajasi olmoq. 8. [dona sa'g'u' sa'g'u'. -dona nashriyoti 1992 yil. 250 p.]

Olingan natijalar tahlili va xulosa. Xulosa qilib aytganda, o'zbek va koreys tillarida ma'no ko'chish yo'llari o'xshashlik bilan birga bir qator farqlanishlarga ham ega ekan. Jumladan, o'zbek tilida ma'no ko'chishining metafora, metonimiya, vazifadoshlik va sinekdoxa singari turlari ajratilib o'rganilsa, koreys tilida ular bir nom ostida - polisemiya hodisasi nuqtai nazaridan tekshiriladi.

Umuman olganda, so'z ma'nosining ko'chishi murakkab va ko'p qirrali hodisa sanaladi. Ma'no ko'chishining yuqoridagi kabi turlari nutqimizning ta'sirchanligini oshirishda, ifodali, jozibali bo'lishda katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Маслов Ю.С. Введение в языкознание. — М., 1987. 160-б.
2. Mirtojibev M. O'zbek tilida polisemiya. Toshkent: Fan, 1975. 120-б.
3. Irisqulov M.T. Tilshunoslikka kirish. -Toshkent: O'qituvchi, 1992. 220-б.
4. O'zbek tili leksikologiyasi. -Toshkent: Fan, 1980. 170-б.
5. Tursunov U., Muxtorov A., Raxmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. -Toshkent: O'zbekiston, 1992. 230-б.
6. 교사용 지도서 문법. -교육 인적 자원부, 2007 년. 150-표.
7. 남기심 고용근. '표준 국어 문법론'. -서울. 1985. 180-표.
8. 동아 새국어 사전. -동아 출판사 1992 년. 450-표.
9. 서정수. '국어 문법'. -서울. 한양 대학교 출판부 1996 년. 160-표.
10. 한국어 문법 1. 체계편. -커뮤니케이션북스. 2006 년. 507-표.

UDK 808.5

EDGAR ALLAN PO HIKOYALARIDA RUHIY KASALLIKLAR

M.A. Baxronova, o'qituvchi, Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqola Amerika adabiyoti yorqin namoyondasi Edgar Allan Po hikoyalarida ruhiy kasalliklarning berilishi va ularning tahlili yuzasidan fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: roman, psixologik, xarakter, ijod, personaj, ijtimoiy-ma'naviy, ruhiy xastalik, epilepsiya, monomaniya

Аннотация. В данной статье рассматривается передача и анализ психических заболеваний в рассказах Э.А.По.

Ключевые слова: роман, психологический, персонаж, творчество, персонаж, социально-духовный, психические заболевания, эпилепсия

Abstract. This article focuses on the description and analysis of mental illnesses in Edgar Allan Poe's short stories

Keywords: novel, psychological, character, creativity, character, socio-spiritual, mental illness, epilepsy

Har bir millat madaniyatida kasallik nomlarini ifodalovchi qarashlar mavjud bo'lib ular shu xalq dunyoqarashini, dinini, urf-odatlarini, turmush tarzini va tarixini o'zida mujassamlashtiradi. Xususan, o'zbek va ingliz xalqi amaliy nutqida rak, sil, vabo kabi xavfli kasalliklar nomi qadimda tabulashtirilgan, bunga tarixiy sabablar mavjud. Ruhiy kasallik atamasi ostida asab tizimlaridagi buzilishlar oqibatida paydo bo'luvchi, jamiyatda o'rnatilgan me'yorlardan keskin chiquvchi hatti-harakatlarga olib keluvchi kasallik tushuniladi.

Edgar Allan Poning asarlari qorong'u mavzular, zo'ravonlik va psixologik jihatdan beqaror belgilar bilan mashhur. Edgar Allan Poning deyarli barcha hikoyalarida kasalliklar, ayniqsa ruhiyat bilan bog'liq kasalliklar, ruhiy buzilishlarni uchratish mumkin, bunga sabab esa yozuvchining murakkab hayot yo'li deya xulosa qilish mumkin, chunki uning tarjimai holini o'rganganimizda uning onasi va xotini sil kasalligidan vafot etgan bo'lsa, o'zi esa bir necha yillar davomida alkogolizmdan qutulolmagan, natijada umrining oxirida ko'chada behush holda topiladi va kasalxonaga yotqiziladi, bir necha kundan so'ng 40 yoshida sirli ravishda vafot etadi. Jumladan yozuvchining "Chaqimchi yurak" va "Qora mushuk" uning eng mashhur ikkita asari bo'lib, ikkalasida ham aqli raso bo'lmagan hikoyachilar ishtirok etadi. "Chaqimchi yurak"da hikoyachi o'zi yashayotgan cholni bu odamning ko'zlarini bezovta qilgani uchun o'ldiradi. Majnunlik bu matnlardagi hikoyachilarning umumiy xususiyatidir. Bu dramatik istehzo, chunki o'quvchilar hikoya qiluvchining aqldan ozgan va aqldan ozganligini bilishadi, lekin u buni bilmaydi.

It's true! Yes, I have been ill, very ill. But why do you say that I have lost control of my mind, why do you say that I am mad? Can you not see that I have full control of my mind? Is it not clear that I am not mad?.....I heard sounds from heaven, and I heard sounds from hell!

Bu haqiqat! Ha, men kasal bo'ldim, juda kasalman. Lekin nega aqlimni boshqara olmadim deysiz, nega aqldan ozganman deysiz? Men ongimni to'liq nazorat qila olganimni ko'rmayapsizmi? Men jinni emasligim aniq emasmi?.....Jannatdan tovushlar eshitdim, do'zaxdan tovushlar eshitdim!

Hikoya bosh qahramoni jannat va do'zaxdagi gaplarni eshitayotgan bo'lsa ham, jinni emasligini o'ziga-o'zi aytmoqda, bu esa uning aqliy sog'lom emasligini isbotlaydi. "Chaqimchi yurak"da hikoyachi o'zi yashayotgan cholni bu odamning ko'zlari bezovta qilgani uchun o'ldiradi. Xuddi shunday, "Qora mushuk" hikoyasi ham yozuvchining mashhur asarlaridan biri bo'lib, bunda ham hikoyachi o'z mushukini o'ldirmoqchi bo'ladi, lekin u hayvonni himoya qilmoqchi bo'lgan xotinini o'ldiradi va politsiya tergovida yashirinish uchun xotinini devorga ko'mgan. Hikoyachi spirtli ichimliklarga qaram bo'lganida, ruhiy kasalliklar kuzatilishi mumkin.

Amerika adabiyotida ruhiy buzulishlar ko'pincha detektiv asarlarda, odatda, odam o'ldiruvchi ruhiy xasta (monyak) obrazi ko'p uchraydi. Jumladan, "Berenis" hikoyasida monomaniya kasaliga giriftor bo'lgan Egeus (Egeus) ismli bemorning ayanchli hayoti tasvirlangan. Hikoya qahramoni Egeus o'qimishli yigit, amakivachchasi Berenis bilan katta, g'amgin qasrda o'sadi. U ruhiy buzulishdan, monomaniyadan (Bir g'oyaga kuchli bog'lanish bilan tavsiflangan ruhiy kasallik) aziyat chekadi. Bu epilepsiya bilan boshlangan va ko'pincha katalepsiya bilan tugaydigan g'alati kasalligi bor edi (o'liklarga o'xshash statsionar holatga tushadigan holat). Hikoyada bemor qiz quyidagicha tasvirlanadi:

As time passed, their illnesses were growing. Berenice increasingly physically transmuted, took on a pale, thin and extremely long hair, while those trances Egeus suffered more frequent and lasting. Egeus proposes marriage to Berenice, and two are still in a deplorable condition.

Tarjimai: Vaqt o'tishi bilan ularning kasalliklari kuchayib borardi. Berenis tobora jismonan o'zgarib bordi, rangpar, ingichka va juda uzun sochlarga ega bo'ldi. Egeusda esa kasalligi tufayli ruhiy bezovtaliklar, tutqanoq tobora kuchayib borardi, u Berenisga turmush qurishni taklif qiladi va ikkilasining ham sog'ligi ayanchli ahvolda edi.

"Berenis" hikoyasida yigit ruhiy buzulish holatida, o'zini bilmagan holda, qizni uning go'zal tishlari o'ziniki bo'lishini xoxlagani uchun qiz dafn etilgach uni qabridan kavlab olib tishlarini sug'urib oladi. Bir so'z bilan aytganda, yigit o'zini kechayu kunduz bezovtalantirgan telbalaracha orzusini ro'yobga chiqarishga muvaffaq bo'ladi, ammo bu uzoqqa cho'zilmaydi, yigitning siri fosh bo'ladi, yigitning siri ochilishiga uning o'zini kasallarga xos tutishi sabab bo'ladi, ya'ni u qizning tishlarini sug'urib olishi uchun ishlatgan tibbiy asboblarni qutisi qo'lidan tushib parchalanib ketadi hamda 32 ta oppoq tishlar har tomonga sochilib ketib siri fosh bo'ladi.

Adibning yana bir "M.Valdemar ishidagi faktlar" hikoyasida bosh qahramon bemorlarni gipnoz qilish orqali tekshirmoqchi va ular bilan sinov o'tkazmoqchi bo'ladi. Bundan xabar topgan Valdemar o'zini sinab ko'rishni taklif qiladi. chunki u sil kasalligi bilan og'rgan, ahvoli juda yomonligini, ertasi kuni kechgacha yetib bormasligini aytib gipnoz qilinishiga qattiq turib oladi. Bir nechta doktorlar va hamshiralar kuzatuvi bilan hikoyachi Valdemarni gipnoz holatiga tushiradi va yetti oy davomida har kuni doimiy tekshirib turadi, ammo Valdemar tanasi sovib qolgan bo'lsada nafas olayotgan edi. Nihoyat, hikoyachi Valdemarni uyg'otishga urinib, qiyinchilik bilan javob beriladigan savollarni beradi, chunki uning tomog'i va tilidan ovozi chiqadi, lekin uning lablari va jag'lari o'limdan qotib qoladi. Trans va hushyorlik o'rtasida Valdemar hikoyachidan uni tezda uyquga qaytarishni yoki uni uyg'otishni so'raydi. Valdemar "O'lik! O'lik!" deya baqiradi. Hikoyachi uni qayta-qayta trans holatidan chiqarishga kirishadi, faqat uning butun vujudi shu zahotiyoq "deyarli suyuq, jirkanch, chirigan massa"ga aylanadi. Ushbu asar Poning rafiqasi Virjiniyaning boshidan kechirganlari Valdemarning sil kasalligidan o'limiga va uning o'limini kechiktirishga urinishlariga ta'sir qilgan bo'lishi mumkin. Bu hikoya chop etilganda u to'rt yil davomida sil kasalligi bilan og'rgan. Virjiniyaning iztirobi Poning "M. Valdemar ishidagi faktlar" asaridagi g'ayrioddiy ta'rifiga ilhom bergan bo'lishi mumkin. Poga u ishtirok etgan esmeristik ma'ruzalarida Endryu Jekson Devis ham ta'sir qilgan bo'lishi mumkin. Valdemarning o'limi esa Poning "Ligeia" va "Morella" kabi "yoqimli xonimning o'limi"ga bag'ishlangan boshqa asarlaridagidek emotsional ruhda ko'rsatilmagan. Bu erkak figuraning o'limi esa shafqatsiz va dramatikdir.

Edgar Allan Po -qo'rqinchli fantastikaning otasi. U "Ligiya", "Asher uyining qulashi", "Qora mushuk" nomli uchta qissasida dahshat g'oyasini tiriklayin ko'milish yoki erta dafn etish, "Ruhiy buzulish yoki telbalik yoki ruhiy kasal", "g'ayritabiiy" ko'rinishida ifodalaydi. "Qora mushuk" hamda "Asher uyining qulashi" -ikkalasi ham tiriklayin dafn etilgan ayollarni tasvirlaydi, ya'ni ikkala hikoyada ham qotillar ruhiy kasal bo'lib, dahshatli manzarani tasvirlaydi. "Asherlar uyining qulashi" hikoyachisi Roderik Asherga egizak singlisini qabrga qo'yishda yordam bergan, "Usherlar uyining qulashi" filmining bosh qahramoni Roderik Asher nafaqat dahshat ichida yashaydi, balki ijtimoiy muloqotning barcha shakllariga qiziqishni ham yo'qotdi. Ligeia hikoyachining rafiqasi Ligiya vafot etib, hikoyachining yangi rafiqasi Ledi Rovenaga aylanganida g'ayritabiiylikni tasvirlaydi.

"Metzengerstein" o'zining birinchi bir nechta nashrlarida onaning zotiljam kasalligi oqibatida o'limi haqidagi satrni o'z ichiga oladi. Rivoyatchi shunday deydi: "Bu men borishni ibodat qilgan yo'l. Men hamma yaxshi ko'rganlarim o'sha dahshatli kasallikdan halok bo'lishini istardim." Po hali bolaligida uning onasi Eliza Po zotiljam kasalligidan vafot etgan. Uning rafiqasi Virjiniya ham sil kasalligiga chalingan va 1847 yilda vafot etgan. Uning o'limidan so'ng Po kasal bo'lgan xayoliy qahramonlar haqidagi shaxsiy nuqtai nazarini o'zgartirib, kasal ayollarni o'limni orzu qilgan holda ideallashtirgan. Jon Keatsning "Bubulga qasd" asarida bo'lgani kabi o'limga nisbatan romantikroq ko'rinish yozuvda ham kam uchraydi, bu Poni ilhomlantirgan bo'lishi mumkin.

Demak badiiy adabiyotda kasalliklar, xususan ruhiy xastaliklar yozuvchilar tomonidan mahorat bilan ifodalangan, ayniqsa kasalliklar, ularning simptomlari, bemor belgilari aniq ochib berilganligiga guvoh bo'ldik. Badiiy adabiyotda ruhiy xastaliklarni ifodalashning esa turli sabablari, yozuvchining ruhiy holati, oilaviy va ijtimoiy muhitning ham ta'sirini ko'rishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://poestories.com/read/berenice>
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Kasallik>
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Ruhiy_kasallik
4. Edgar Allan Poe :storyteller, English Language Cultural devision Educational and Cultural Affairs United States Information Agency ,Washington,D.C.20547
5. Akhmedovna, B. M., & Shakhnoza, B. (2022). The Image of Disease in Edgar Allan Poe's "The Masque of the Red Death". Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 2(1), 19-22.
6. Mizrabova, J.I., & Baxronova, M.A. (2021). In the work of william shakespeare's 'hamlet'the transfer of the names of the disease in different translations.//IEJRD-International Multidisciplinary Journal, 6, 95-98.
7. Bakhronova, M. A. (2020). Representation of disease names in the literature.//Theoretical & Applied Science, (6), 141-144.
8. Бахранова, М. А., & Тураева, М. З. (2019). Интерактивные методы обучения как средство формирования ключевых компетенций.//Ученый XXI века, 43.

UO'K: 1751.8

SHAVKAT RAHMON IJODIDA "INSON" KONSEPTINING IFODALANISHI

M.R. Baxranova, magistrant, O'zbekiston Milliy Universiteti, Toshkent

T. Yandasheva, PhD, O'zbekiston Milliy Universiteti, Toshkent

Annotatsiya. Ushbu maqolada konsept tushunchasi, Shavkat Rahmon ijodida inson konseptining qo'llanilishi va o'ziga xos jihatlari tahlil qilingan. Shavkat Rahmon ijodida insonning o'ziga xos jihatlari turli leksik vositalar yordamida ochib berilgan hamda tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: Shavkat Rahmon she'rlari, konsept, obraz, kognitiv adabiyot, inson, lingvokulturologiya.

Аннотация. В данной статье анализируется понятие понятия, применение и особенности понятия человека в творчестве Шавката Рахмона. В произведениях Шавката Рахмона особенности человека раскрываются и изучаются с помощью различных лексических средств.

Ключевые слова: стихи Шавката Рахмона, концепт, образ, познавательная литература, человек, лингвокультурология.

Abstract. This article analyzes the concept of the concept, the application and specific aspects of the concept of man in the work of Shavkat Rahmon. In the works of Shavkat Rahmon, the peculiarities of man are revealed and studied using various lexical means.

Keywords: Shavkat Rahmon's poems, concept, image, cognitive literature, man, linguoculturology.

Kirish. Mustaqillik yillarida milliy o'zligimizni anglash, xalq ma'naviyatini yuksaltirish o'zbek tilining qo'llanish doirasini kengaytirishga alohida e'tibor berildi. Xususan, Davlat tilining hayotimizdagi o'rni va ta'sirini kuchaytirish borasida ulkan ishlar amalga oshirildi. Natijada o'zbek tilining so'z boyligi uning ifoda kengligi va ulkan xazina ekanligi yanada oydinlashdi. Tilimiz lug'at boyligi bilan dunyoda hech bir tildan qolishmaydi.

Mustaqillik davri o'zbek tilshunosligida antroposentrik paradigmaning shakllanishi psixolingvistika, pragmalolingvistika, kognitiv tilshunoslik, kabi yo'nalishlar qatorida lingvokulturologiya masalalarini o'rganish, sohaning perdmoti va vazifalari metodlari va tushunchaviy-terminologik aparatini o'zlashtirish, til birliklarida madaniy jihatlarning aks etishi tomonlarini aniqlash, til vama'daniyat munosabatlari, til tizimidagi milliy o'ziga xos elementlar tadqiqiga bag'shlangan ishlar shakllanmoqda, lingvokulturologik tadqiqotlar yaratilmoqda.

Konsept kognitiv lingvistikaning markaziy tushunchasi hisoblanadi. Kognitiv adabiyotlarda konseptga falsafiy, psixologik, leksik kategoriya sifatida qaraladi. Kognitiv lingvistika, xususan, kognitiv semantika nuqtai nazaridan konseptning o'zi nima degan savol tug'iladi. Olimlar konseptga turlicha ta'rif berishadi. N.Tixonovning fikricha: "Konsept grammatik kategoriya bo'lib, u o'zining formal ko'rsatkichlariga va shu kategoriya ichidagi differensial belgilariga egadir" [1]. M.V.Nikitinining ta'kidlashicha esa: "Konsept sxolastik strukturaga ega bo'lgan diskret ko'pfaktorli mental birlikdir" [2].

N.I.Jinkin ta'biri bilan aytganda: "Inson alohida gaplar vositasida emas, matn vositasida so'zlaydi" [3].

Konsept lingvokulturologiyada eng faol qo'llanuvchi birlik sanaladi. Konsept lingvomadaniy birlik sifatida u yoki bu xalq madaniyatining o'ziga xos jihatlari ifodalaydi. Masalan, "Inson" konsepti ni qiyosiy jihatdan o'rganish bilan bog'liq. Kontseptlar inson ongida shakllanadigan ideal narsadir.

Shavkat Rahmon ijodiga nazar tashlaydigan bo'lsak, shoir she'riyatida o'ziga xoslik, teran fikrlar va tuyg'uning botiniy harakatini ifodalash usul va vositalarini topish maqsadida kutilmagan majoziy obrazlardan, qiyoslardan foydalandi.

Shoir Shavkat Rahmon o'ziga xos o'tkir shoirona nigoh egasidir. U dunyoni nozik va original poetik obrazlar orqali idrok etadi. Uning lirik qahramoni ham fikrlovchi shaxs. U zamon haqida, istiqbol haqida, inson tabiatining ziddiyatlari haqida o'ylaydi. Insonni mukammal bo'lmagan deb hisoblaydi insonda hali kamchiliklar ko'pligini o'z she'rlarida lirik qahramonlar vositasida ifodalaydi. Lirik qahramon xarakteri orqali biz shoirming dunyoga munosabati bilan tanishamiz, uning beorom o'ylari va iztirobli dardlariga sherik bo'lamiz. Shoir insonni sevadi, lekin uni idealashtirmaydi.. Shoir iztirobli hayajon bilan, teran bir yurak dardi bilan insonning insonday bo'lishini istaydi, yaxshilik, ezgulik, olijanoblik, mehr-muhabbat, shafqat va muruvvat g'alaba qozonishini qo'msaydi. Shoir bu tuyg'ularini ixcham, lekin mazmundor va ta'sirchan poetik obrazlarda mujassamlashtiradi. Masalan, uning "Farishtali" she'rini oladigan bo'lsak unda shoir inson konseptini mehr- muhabbat va insonning yaxshi-yu yomon

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

**№6/3 (90)
2022 й., июнь**

Ўзбекча матн муҳаррири:	Рўзметов Дилшод
Русча матн муҳаррири:	Ҳасанов Шодлик
Инглизча матн муҳаррири:	Мадаминов Руслан, Ламерс Жон
Мусахҳиҳ:	Ўрозбоев Абдулла
Техник муҳаррир:	Шомуродов Журъат

“Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси” Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги Хоразм вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтган. Гувоҳнома № 13-023

Теришга берилди: 06.06.2022
Босишга рухсат этилди: 14.06.2022.
Қўғоз бичими: 60x84 1/8. Адади 70.
Ҳажми 12,80 б.т. Буюртма: № 6-Т

Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими
220900, Хива, Марказ-1
Тел/факс: (0 362) 226-20-28
E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz
xma_axborotnomasi@mail.ru

(+998) 97-458-28-18